

Ulusaşırı Aktörler Olarak Türkiye’deki Suriyeli Öğrenciler¹

Burcu TAŞKIN*
Utku ÖZER**

Öz: 2011'den başlayarak Suriye iç-savaşı ile ortaya çıkan kitlesel göç sonucunda Türkiye ve Suriye'nin ve iki ülkenin toplumlarının gündemleri birbirleriyle daha fazla etkileşime başladı. Türkiye, yerlerinden edilen Suriyelilere yönelik yerleşim koşullarını ve ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına katılımlarını hazırlayan “açık kapı” politikası izlemeyi seçti. Warwick’in kişiler misafir ülkeye geliş motivasyonu, varış yaşı, bu ülkeye karşı tutum ve bilgisi, iletişim becerileri gibi varış öncesi özelliklerin ev sahibi ülkedeki sosyal deneyimi şekillendirdiği teorisine dayanan bu araştırma, ev sahibi ülkenin tutumlarının göçmenlerin sosyalleşmesine etkisine odaklanmaktadır. Farklı ülkelerden insanlar arasındaki sosyal deneyimin bireyin kendi ülkesine ve diğer ülkelere karşı tutumunu nasıl etkilediğini anlamak için İstanbul’da bir üniversitede öğrenim gören Suriye uyruklu öğrenciler ile yarı yapılandırılmış anket çalışmasına dayanan bu çalışma, öğrencilerin uluslararası aktörler olarak bölgesel ve uluslararası barış için gelecekteki etkilerini tartışmıştır. Çalışma göstermiştir ki üniversite öğrencilerinin göç deneyimi ve üniversite eğitimi onların ulusal ve uluslararası olaylara bakışında daha objektif olmasını sağlarken, ‘ümme’ vurgusu üzerinden ortak kimlik aidiyeti oluşturan Suriyeli gençler aynı zamanda Türkiye’deki seküler-muhafazakâr kutuplaşmasının da bir parçası olmuşlardır. Türkiye’ye yönelik olumlu algıları olan öğrencilerin uluslararası aktör olarak geleceğe yönelik etkileri Suriye yönetiminin şekli ve kapsayıcı olmasına göre değişiklik göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Katılım, Uluslararası Barış, Göç, Türkiye-Suriye İlişkileri, Suriyeli Üniversite Öğrencileri.

Syrian Students in Turkey as Transnational Actors

Abstract: *Since 2011, the agendas of Turkey and Syria and their societies began to interact more with each other, when mass migration of Syrians to Turkey emerged due to Syrian civil war. Turkey chose to pursue an “open door” policy towards displaced Syrians preparing the conditions of their settlement and participation in the economic, social and cultural life of the*

¹ Makaledeki anket çalışması İMÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 5.10.2020 tarihli onay yazısı ile hazırlanmıştır.

* (Sorumlu Yazar/Corresponding Author) Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul/Türkiye. e-mail: burcu.taskin@medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0003-4504-2098

**Dr., Panteion Üniversitesi Post-Doktora Araştırmacı, Atina/Yunanistan. e-mail: utkuozer@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2068-2841

Geliş Tarihi: 17 Kasım 2020

Kabul Tarihi: 18 Aralık 2020

Received: 17 November 2020

Accepted: 18 December 2020

country. Based on Warwick's theory that pre-arrival characteristics such as initial motives, stage in the life cycle, attitudes toward the host country, communication skills shape the social experience in the host-country, this research will focus on the attitudes of the immigrant university students that study at a state university in Istanbul in order to understand how a social experience between persons from different countries affects an individual's attitudes toward his own and other countries. By conducting half-structured survey study with the Syrian university students the study discusses the future impact of these students for bilateral, regional and international peace as transnational actors. This study shows that students' migration experience and their university education while making them more objective regarding national and international cases, their strong emphasize on 'Muslim community' aiming to create a common identity ground with the locals also makes them a part of the secularist-conservative polarization in Turkey. Implications for the future as a transnational actor who have positive perceptions towards Turkey varies depending on the structure and inclusiveness of the Syrian government.

Keywords: *Transnational Participation, International Peace, Migration, Turkey-Syria Relations, Syrian University Students.*

I. Giriş

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş neticesinde milyonlarca insan güvenlik nedeniyle ülkelerini terk ederek başta komşu ülkeler olmak üzere başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye tarihi ve coğrafi ortaklığının vermiş olduğu yakınlık nedeniyle Suriye halkına kapılarını açmıştır. Türkiye sadece 'açık kapı politikası' uygulamamış, aynı zamanda gerek uluslararası sözleşmelere gerekse Anayasanın ilgili maddeleri gereğince her Suriyeli sığınmacıya 'geçici koruma statüsü' vererek kısa bir sürede Suriyeli eğitim yaşındaki çocuk ve gençlerin Türkiye'deki okul ve üniversitelere yerleşmelerini sağlamıştır (Kap, 2014; Levent ve Çayak, 2017). MEB tarafından yapılan açıklamaya göre 2019-2020 eğitim öğretim yılında Türkiye'de 684 bin 919 Suriyeli öğrenci eğitime alınmıştır (Hürriyet, 2020). Bu süreç şüphesiz sığınmacıların entegrasyon sürecini olumlu etkilemiştir. Bunun yanında kişilerin yeniden yerleştirilmiş olmayı geçici mi yoksa kalıcı bir süreç olarak mı gördükleri yerleştirdikleri yerlere uyum sağlama derecelerini de belirler (McBrien, 2005).

Peki 2011 senesinden bu yana iki topluluk arasındaki iletişim nasıl gelişmiştir? Suriyeli öğrencilerin okullaşma süreci iki toplum arasındaki ilişkiyi nasıl etkilemiştir? Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki deneyimleri kendi ülkelerine ve Türkiye'ye karşı olan yaklaşımlarını ne yönde değiştirmiştir? Türkiye'deki Suriyeli yerleşimciler üzerine yapılan çalışmalar, konuyu çoğunlukla ulusal ve ulusal/bölgesel güvenlik (Acar, 2019; Kızmaz, 2018); ekonomi (Uzun, 2015; Kap, 2014); sosyal hizmetler ve eğitim (Topsakal vd., 2013; Levent ve Çayak, 2017); çocuk ve kadın güvenliği (Harunoğulları, 2016; Sezgin ve Yolcu, 2016) ve uyum süreci (Erdoğan, 2014; Karipek, 2017) temelinde ele almıştır. Bu çalışmalarda zorunlu göç ile yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Suriyeli toplulukların Türkiye'de yaşadıkları çeşitli zorluklar ve/veya Türkiye'nin karşılaştığı ulusal ve bölgesel sorunlar dile getirilirken, konu bireysel değil ulusal temelde ele alınmış, göçmenler olaylara yön verme yetisi bulunmayan pasif gruplar olarak incelenmiştir. Göçmenlerin

buldukları toplum, geldikleri ve vatandaşı oldukları ülke (home state) ve yerleştikleri misafir ülke (host state) arasındaki ilişkileri ve bölgesel barışı şekillendirebilecek aktif birer aktör olarak dikkate alındıkları çalışmalara ihtiyaç vardır. Yine, Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencilerin eğitimi ve entegrasyonu ile ilgili literatür incelendiğinde, ampirik ağırlıklı çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür.

Bu makale, ilköğretim ve lise eğitimini Türkiye'de tamamlamış, Türkiye'deki bir üniversitede kayıtlı öğrenci olarak okuyan Suriyeli öğrencileri gelecekte ulusaşırı bir aktör olarak ele almakta, onların göç öncesi ve yerleştikten sonrası bilgi ve deneyimlerinin Türkiye-Suriye arasındaki ilişkileri ne yönde etkileyeceğini araştırmaktadır. Warwick'in (1971) bireyleri uluslararası ilişkilerde barışa katkıda bulunabilme potansiyeli olan ulus-aşırı aktör olarak değerlendirdiği teorisini, İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde okuyan Suriyeli öğrencilerle yapılan açık uçlu anket araştırmasına dayanarak inceleyen araştırma, öğrencilerin, gelecekte Türkiye-Suriye ilişkileri için bir köprü oluşturma potansiyellerini araştırmayı hedeflemektedir.

Bu amaçla çalışmanın, ilk bölümünde mülteciler ve uyum süreçlerini ele alan eserler incelenecek, Warwick'in ulusaşırı deneyim ve uluslararası barış denklemine dayanan teorisi sunulacaktır. İkinci bölüm Türkiye'deki Suriyeli öğrenciler ve yaşadıkları genel sorunlar üzerine bilgi vermektedir. Ankete dayalı nicel araştırmanın sonucunun analiz edildiği üçüncü ve temel bölümde, öğrencilerin göç öncesi ve yerleşim sonrasındaki özelliklerinin, bilgi ve deneyimlerinin, dil bilgilerinin, yaşadıkları yerin ve ikame senesinin Türkiye algılarını, yerel halk ile sosyalleşme ve gündelik hayata katılım gösterme becerilerini nasıl etkilediği değerlendirilecektir. Makalenin son bölümü, bilimsel verilerin ışığında Suriyeli göçmenlerin Türkiye-Suriye ilişkileri için köprü veya engel oluşturma potansiyellerini tartışacaktır.

II. Ulusaşırı Aktör Teorileri ve Bölgesel Barış

Ulusaşırı kavramı tanımlanması oldukça güç, ne olduğu kadar ne olmadığı da aslında biraz belirsiz bir kavramdır. Genel olarak devlet sınırları ötesine uzanan eylemleri tanımlamaktadır ve bu eylem bireysel ya da gruplar halinde öğrenciler, göçmenler, turistler, iş insanları gibi kişiler tarafından gerçekleştirilebileceği gibi kurumlar tarafından da gerçekleştirilebilir. Burada eylemin ayırıcı özelliği kişilerin ya da kurumların her iki ülkeyle de –kendi ülkeleri ve gittikleri yabancı ülke– bağlarının olmasıdır. Bu bağ sürekli gidip gelmek şeklinde olabileceği gibi kişilerin kendileri hiç gitmeseler bile ülkeleriyle temaslarını korumaları anlamına da gelebilir. Bu da ulusaşırı aktörlerin sayısının aslında oldukça büyük olması demektir. Dikkate değer büyüklükte bir grup olan ulusaşırı aktörlerin, farklı ülkelerle bağlarının bulunması, bu bağların devletlerarası ilişkileri olumlu etkileyecek bir dinamik olabilecekleri düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Hükümetler, silahlı kuvvetleri ve kurumlar aracılığıyla devletler üzerinden tanımlanan uluslararası ilişkilere karşılık, ulusaşırılık, sınıflar, mülteciler ve devletsiz kişiler gibi ulusal olmayan birimler ve ticari teşebbüsler, dini kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi devlet dışı aktörler de barışın parçası olmakta (Iriye, 2013: 149) ve böylece aslında barışın kapsamı genişlemektedir.

Bu bağlamda ilk öne çıkanlar, çeşitli örgütler, özellikle de sivil toplum kuruluşları oldu. Zamanla ise bireylerin de ulusaşırı aktörler olarak barışın

geliştirilmesine katkı sağlayabilecekleri gündeme gelmeye başladı. Ulusaşırı bağlantıların 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren giderek artması bu anlamda belirleyicidir. Turizm, öğrenci değişim programları, ticari faaliyetler, uluslararası göçte yaşanan artış ve bunlarla kurulan bağlar bugün çok önemli bir dinamik oluşturmaktadır. Üstelik 21. yüzyıla birlikte iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerin de bir sonucu olarak ulusaşırı bağlar önceki yüzyıla göre daha ve yoğun hale gelmiştir (Itzigsohn, 2000: 1130).

Bu tip bağların önemli bir kısmını günümüzde göçmenler oluşturmaktadır. Suriye'deki savaş ve koşullarının devamı nedeniyle Suriyeli göçmenlerin ülkelerine gitmeleri mümkün olmasa da ülkeleriyle bağlarını tamamen kopardıklarını söylemek de mümkün değildir. Üstelik gerek mülteci statüsünün gerekse de Türkiye'deki korumanın geçici nitelikte olması, söz konusu kişiler açısından geri dönüşün bir seçenek olarak masada durduğu anlamına gelmektedir. Buldukları ülkelerde uzun yıllar geçirmiş olan kişilerin Suriye'ye dönmeleri durumunda da ulusaşırı aktör konumlarını sürdürmeleri kaçınılmazdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de bulunan Suriyeli üniversite öğrencileri ulusaşırı aktörler olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim ulusaşırı katılım konusunda öncü ve kapsamlı bir teorik çerçeve sunan Warwick de yabancı bir ülkede kısa ya da uzun süreli olarak bulunan üniversite öğrencilerini bu kategoride ele almaktadır. Warwick'in çalışması esas olarak bireysel düzeyde ulusaşırı katılım ve uluslararası barış arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Tartıştığı ve açıklamaya çalıştığı esas olarak ulusaşırı temasların, taraflar arasındaki anlaşma ve uzlaşmayı arttırıp arttırmadığı ve devletlerarası ilişkilere olumlu katkı yapıp yapamayacağı ve eğer böyle bir katkı sağlanacaksa bunun hangi koşullarda gerçekleşebileceğidir. Üniversite eğitimi sürecinde gerçekleşecek ulusaşırı etkileşim özellikle önemlidir; çünkü üniversite eğitimi kişilerin toplumsallaşma sürecinin bir parçasıdır (Warwick, 1971: 656). Yabancı bir ülkedeki üniversite eğitimi boyunca edindiği deneyimler kişinin dış politikayla ilgili görüşlerini de etkileyecektir. Ancak bu etkinin her kişide aynı biçimde olması beklenemez. Buradan yola çıkan Warwick, toplumsallaşma teorisine başvurmaktadır. Buna göre göre ulusaşırı katılımın kişiler üzerindeki etkisini belirleyen üç kaynak bulunmaktadır; katılımcının diğer ülkeye varışından önceki özellikleri, ulusaşırı deneyiminin karakteri ve dönüş sonrası koşullar (Warwick, 1971: 657).

Warwick katılımcıların varış öncesi özelliklerini belirleyen beş unsur tespit edilmektedir. Bunlardan ilki kişinin ulusaşırı etkileşimde bulunmasına nedenidir. Öğrenciler arasındaki ulusaşırı etkileşim ile özel yatırımcılar arasındaki etkileşim, meydana geliş biçimi, etkilediği hükümet kurumları ya da neden oldukları siyasal tepkiler açısından birbirlerinden büyük ölçüde farklıdır (Kaiser, 1971: 803). Buradaki en önemli ayrım ulusaşırı deneyiminin zorunlu ya da gönüllü olması arasında ortaya çıkmaktadır. Başka bir ülkedeki deneyimi gönüllü bir tercihe dayalı olan kişilerin kendi ülkelerine döndüklerindeki tavırlarının daha uzlaşmacı olacağı öngörülmektedir. Bu tip ulusaşırı deneyimin en tipik örneği olarak üniversite öğrenimi için yurtdışında bulunan öğrenciler gösterilmektedir. Burada söz konusu olan kişilerin ulusaşırı deneyimlerini mevcut güdü, ilgi ve istekleriyle uyumlu biçimde seçmeleriyle orantılı olarak yabancı ülkedeki toplumsallaşma sürecinin, keskin bir değişimden çok mevcut eğilimleri desteklemesi ve güçlendirmesidir (Warwick, 1971: 658). Ancak Türkiye'de bulunan Suriyeli öğrenciler örneğinde de görüldüğü gibi üniversite

öğrenimini yurtdışında almak her zaman bir tercih olmadığı gibi gönüllü bir eylem de olmayabilmektedir. Aksine Suriyeli öğrenciler zorla yerlerinden edilmiş bir gruptur ve Türkiye'deki varlıkları da geçici olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla gelişlerinde olduğu gibi, bu ülkede ne kadar süre bulunabilecekleri de kendi tercihleri doğrultusunda belirlenmemektedir. Ulusaşırı katılımı etkileyen deneyim öncesi bir diğer unsur kişinin hayat döngüsünde bulunduğu aşamadır. Buna göre kişilerin diğer ülkeye uyumunun derecesi ve derinliği 14-25 yaşları arasında yüksek olacak, bundan sonra düşüşe geçecektir (Warwick, 1971: 658). Dolayısıyla üniversite çağındaki öğrenciler etkiye ve değişime en açık olan grupta yer almaktadır. Üstelik Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencilerinin pek çoğu çok daha erken yaşlardan beri Türkiye'de bulunmaktadır. Ancak Warwick'in de dikkat çektiği gibi bu gruplandırma diğer bütün koşulların aynı olduğu varsayımına dayanarak yapılmıştır ve diğer koşullar neredeyse hiçbir zaman aynı değildir. Özellikle savaş ve zorla yerinden edilme deneyimleri Suriyeli üniversite öğrencilerini oldukça özel bir konuma yerleştirmektedir.

Ulusaşırı deneyimi etkileyen kişisel özelliklerden biri de kişinin kendi ülkesine yönelik tutumudur. Kişinin kendi ülkesine aşırı bağlılığı, ulusaşırı deneyiminin neden olabileceği değişimi büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Özellikle kişinin kendi ülkesinde, gideceği yabancı ülkeye yönelik şüpheli ya da olumsuz bir bakışın olması durumunda yabancı ülkedeki kişisel ilişkiler kendi ülkelerine ihanet olarak algılanabileceğinden kişilerin yabancı ülkedeki deneyimleri ve uyumları dar, araçsal ve mesleki/profesyonel olabilecektir (Warwick, 1971: 659). Göçmenler üzerinden benzer bir noktaya dikkat çeken Tsuda da göçmenlerin kendi ülkeleri ile buldukları ülkeden birine olan ilgisinin artışının diğerine olan katılımı önlediğini belirtmektedir (Tsuda, 2012: 635).

Kişinin ev sahibi ülkeye yönelik tutumu da ulusaşırı deneyimi etkileyecek bir diğer unsurdur. Bu tutum kişinin bu ülkede elde etmeyi beklediği prestij, yetenekler veya ekonomik fırsatlar gibi kazanç ve kazanımlar; ev sahibi ülke vatandaşlarının kişiye ve ülkesine yönelik tutumları ve kendi geleceğini bu ülkeyle özdeşleştirilmesi gibi farklı birtakım dinamikler tarafından şekillendirilecektir (Warwick, 1971: 659). Bu dinamiklerden bir ya da daha fazlasının olumsuz olması durumunda kişi ulusaşırı deneyimi tamamen araçsal olarak değerlendirebilecek ve uyumu da oldukça sınırlı kalacaktır.

Kişinin iletişim becerileri gideceği yabancı ülkeye varışından önce sahip olduğu ve bu ülkedeki toplumsallaşma ve uyum sürecini etkileyecek son özelliktir. Bilhassa gideceği ülkede konuşulan dili bilmek bu anlamda en önemli katkıyı yapacak unsurdur. Üniversite öğrenimi söz konusu olduğunda özellikle dil becerisi kuşkusuz daha da önemli hale gelecektir. Çünkü bu kişinin okul başarısını ve buna bağlı olarak da meslek hayatını olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyebilecek kadar önemli bir beceridir. Zorla yerinden edilme deneyiminde kişilerin gidecekleri ülkeyi seçme şansları yoktur. Öncelikli amaç can güvenliklerini sağlayabilecek bir ülkeye gitmektir. Bu her durumda varış ülkelerini sahip oldukları dil becerilerine göre belirleyemeyeceklerdir. Üstelik kişinin anadili dışında başka bir dil bilmiyor olması da ihtimaller dâhilindedir. Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin bir kısmının Türkiye'ye daha erken yaşlarda gelmiş olmaları dil becerilerini geliştirmelerini sağlamıştır. Yine de bu konuda da öğrenciler arasında yaş ve fırsatlardan kaynaklanan farklılıklar olması ve

kendilerini Türkiyeli öğrenciler karşısında güvensiz hissetmeleri olasıdır. Bu da öğrencilerin kendi grupları içine kapanmalarına ve uyum sürecinde olumsuzluklara neden olabilecektir. Toplumdaki azınlık, göçmen gibi farklı topluluklar ile çoğunluk ilişkisine ve etkileşimlerine bakıldığında psikolojik asimetri göze çarpmaktadır. Etnik veya dini çoğunluğa mensup bireyler kendi avantajlı durumlarının çok farkında değilken, azınlıktaki bireyler daha az değerli pozisyonlarının, aşağı muameleye maruz kalmalarının farkındadırlar ve ayrımcılığın ve önyargının çoğu zaman hedefi olurlar (Bilali vd., 2014).

Kişilerin ulusaşırı deneyim öncesi özelliklerinden sonra ulusaşırı deneyimin özellikleri devreye girmektedir. Sürecin her örnekte farklı biçimde işlenmesini beraberinde getiren farklı unsurlar bulunmaktadır. Warwick'ın tanımladığı bu unsurlardan ilki kültürel örtüşmedir. Yine özellikle öğrenci değişim programları üzerinden üniversite öğrencilerini ele alan Warwick ulusaşırı etkileşimin kültürler arasındaki uyumdan bağımsız olarak anlaşılamayacağını dile getirmektedir (Warwick, 1971: 661). Kişinin kendi kültürüyle bulunduğu yabancı ülkenin kültürü arasında uyumun yüksek olması kişinin bu ülkeye daha kolay uyum sağlamasını da beraberinde getirecektir. Bu açıdan Türkiye'de bulunan Suriyeliler genel olarak Türkiye'yi kültürel ve toplumsal olarak kendilerine yakın bulmaktadırlar. Ortak coğrafyanın ötesinde bunda en önemli etken ortak dindir. Bununla ilişkili olarak kişinin kendisinin ve ülkesinin bulunduğu ülkede nasıl algılandığı ve değerlendirildiği de ulusaşırı etkileşimde belirleyici olmaktadır. Eğer katılımcı bu süreçte kendisine daha aşağı bir statü atfedildiğini hissederse, bütün bu ulusaşırı deneyime karşı gergin, milliyetçi bir tavır alacak (Warwick, 1971: 663), böyle bir durumda herhangi bir uyum söz konusu olmayacağı gibi devletlerarası ilişkilere olumlu katkı sağlayacak tutum ve yaklaşımlardan da söz etmek mümkün olmayacaktır.

Uluslararası deneyimin ve temasın süresi de ulusaşırı katılımın etkisini belirleyen bir diğer unsurdur. Kişinin yurtdışında bulunduğu süre uzadıkça bu etkinin de artacağı beklenmekle birlikte Warwick bazı durumlarda turistik gezi gibi kısa süreli ziyaretlerin bir ülkeyle ilgili sadece olumlu izlenimler bırakma olasılıklarının daha çelişkili duygulara neden olabilecek uzun dönemli ikametlerden daha yüksek olabileceğine dikkat çekmektedir (Warwick, 1971: 663). Özellikle zorla yerinden edilme gibi, dönüş ihtimalinin bile belirsiz olduğu durumlar uzun süreli ve hatta bazen süresiz ikametlerdir. Her ne kadar Türkiye'de bulunan Suriyelilerin konumu geçici statüde tanımlanmış olsa da ülkelerindeki savaş koşullarının devamı bu kişilerin uzun süredir Türkiye'de bulunmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle bu kişiler aslında Türkiye'yle ilgili kendi uzun süreli gözlem ve deneyimlerine dayanan görüşlere sahiptirler ve bunların olumlu duygu ve düşüncelerin yanı sıra olumsuzlarını da içermesi bir anlamda kaçınılmazdır.

Uluslararası bağlar uluslararası uyumu desteklerken ulusal sınırlardaki çatışmaların kutuplaşmasına karşı etkili bir caydırıcı olmaktadır (Warwick, 1971: 667-8). Ancak ulusaşırı aktörlerin kendi ülkelerine döndükten sonra içinde bulunacakları kişisel, toplumsal ve siyasal koşullar ile bunlara bağlı olarak benimseyecekleri tutuma bağlıdır. Kişisel ve ulusaşırı aktör olarak özellikleri, deneyimleri, niyetleri ne olursa olsun bireylerin dış politikayı ve iki ülke arasındaki ilişkileri etkileme olanakları sınırlıdır. Her ne kadar dış politika analizi kuramları bireylerin dış politika yapım sürecinde ne kadar önemli rollere sahip olduğunu gösterse de bu etki elbette ki kişinin dış politika yapım

şemasındaki konumuyla yakından ilişkilidir. Bununla birlikte Warwick ulusaşırı katılımın kişinin bilgisi, motivasyonları ve tavırlarıyla ilgili ortaya çıkardığı potansiyelin uygun koşullarda, daha az önemli konularda bile olsa, bireyleri uzlaşmacı politikaya yatkıılaştırdığını dile getirmektedir (Warwick, 1971: 673).

Kişilerin ellerinde bulunan en klasik siyasal katılım aracı olan seçimlerle dış politikayı etkileme gücü de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu güç özellikle Türkiye’de bulunan Suriyeliler gibi sayıların oldukça yüksek olduğu durumlarda daha da belirgindir. Bu kişiler Suriye’ye de dönseler Türkiye’de kalıp zaman için vatandaş statüsü de alsalar buldukları ülkede seçim sonuçlarını etkileyebilecek önemli bir seçmen kitlesi olacaktır. Pek çok ülke başka ülkelere yaşayan uyruklarını, buldukları ülkelere üzerinde etki sahibi olmalarını sağlayacak kanallar olarak görmektedirler. Bu nedenle de bu etkiyi kaybetmemek için bu kişilerin geri dönmesini istememektedirler. Nitekim ulusaşırı göçmen teorisi de bu kategoriye başka bir ülkeye yerleşmiş olmakla birlikte kendi ülkeleriyle bağlarını koruyan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kişiler kendi ülkeleriyle ulusal sınırların ötesinde kurdukları ve korudukları sosyal ilişkiler ve bağlantılarla, eşzamanlı olarak hem gönderen ülkeyi hem de ev sahibi ülkeyi etkileme olanağına sahiptirler (Tsuda, 2012: 632). Çünkü ulusaşırı göç kişinin hem kendi ülkesi hem de ev sahibi ülke kurumlarını etkilemektedir (Bauböck, 2003: 701).

Kişilerin kamuoyu oluşturma konusunda önemli bir etkiye sahip oldukları ve kamuoyunun da dış politika kararlarını etkilemedeki rolü düşünöldüğünde ulusaşırı deneyimlerin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu rol kamu diplomasisinin, diplomasinin bir biçimi olarak tanımlanmasına da yol açmıştır. Devletler bu yolla gerek kendi kamuoylarını, gerek belli ülkelerinin kamuoylarını, gerekse de uluslararası kamuoyunu etkilemeyi hedeflemektedir. Özellikle ulusaşırı katılımcıların ülkelerine döndüklerinde geniş kitlelere ulaşan gazete, televizyon kitle iletişim araçları, sendikalar gibi kurumlarda çalışmalar durumunda dış politikayı etkileyecek bir kamuoyu oluşturma şansları olacaktır (Warwick, 1971: 670). Böylece zaman içinde kamuoyu da dış politikayı etkileyebilir hale gelmektedir. Üstelik günümüzde teknolojik gelişmeler söz konusu etkiyi daha da arttırmaktadır (Gilboa, 2016, 546). Genç üniversite öğrencilerinin en son teknolojik gelişmeler konusundaki hâkimiyeti onları bu mecrada kendilerinden önceki nesillerden çok daha etkili aktörler haline getirmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyeli öğrencilerin, yukarıda belirtilen koşulların da uygun olması durumunda, bu kanalı kullanarak iki ülkede karşılıklı olumlu algılar ortaya çıkararak kamuoyunu barışçıl ve iyi ilişkilere yönlendirmeleri mümkündür.

Elbette eğitimlerinin tamamı ya da bir kısmı için yurt dışında bulunan öğrencilerin ülkelerine dönmeyip eğitim aldıkları ülkede yaşamaya devam etmeleri göz ardı edilemeyecek bir ihtimaldir. Bu kişiler için üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra bu ülkede kalabilmeleri için başta iş olanakları olmak üzere çeşitli fırsatların kendilerine açık olması gerekmektedir. Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencileri açısından ise bunun bir tercihten çok zorunluluk olması daha olasıdır. Söz konusu öğrencilerin ülkeye gönüllü olarak ya da değişim programlarıyla değil de zorunlu yerinden edilmenin bir parçası olarak geldikleri düşünöldüğünde bu ihtimal daha güçlü görünmektedir.

Kişilerin ev sahibi ülkeye ne kadar uyum sağladıkları kadar kendi ülkeleriyle bağlarının ne kadar güçlü ve sürekli olduğu da önem taşımaktadır.

Ayrıca kişilerin iki ülke arasındaki ilişkilere yapacakları etkininin niteliğinde kendi ülkelerine yönelik algı ve duyguları belirleyici olacaktır. Zorla yerinden edilme gibi bir algının söz konusu olduğu durumda, zorla yerinden edilme koşulları ve mevcut yönetimle ilişkilendirilecek bu algı ve duygular, olumlu ilişkilerin önünde bariyer olabilecektir. Bununla birlikte toplumsal olarak ayrı tutulan, marjinalize ve izole edilen göçmen topluluklarının katılımı meşgul olmaları beklenemez çünkü bu gönülsüz de olsa, topluma dahil olmayı ve aktif bir ilgiyi gerektirmektedir (Tsuda, 2012: 634).

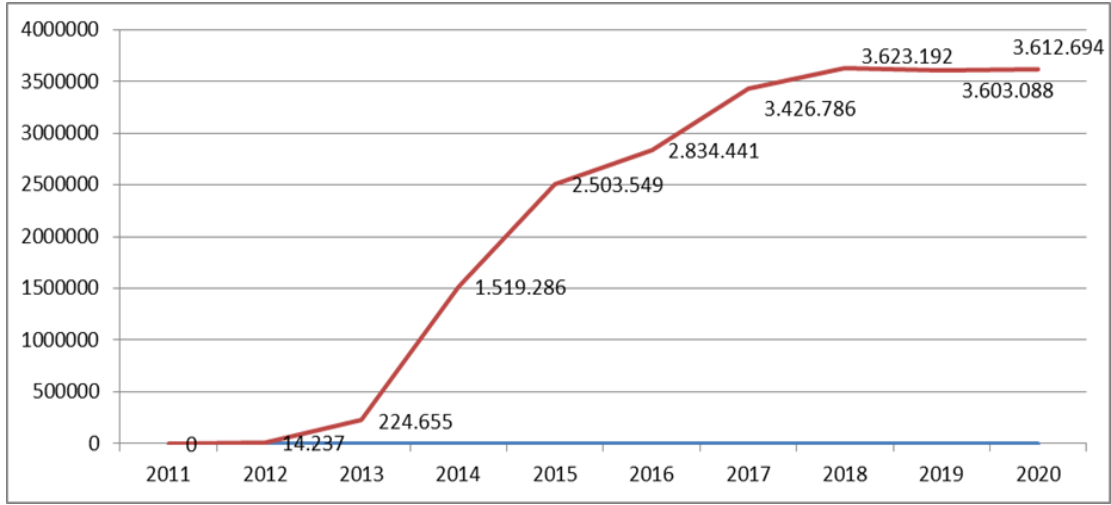
III. Göç ve Kesişen Hayatlar

Göçler sosyo-ekonomik sebeplerle olabileceği gibi sosyo-politik nedenlerden dolayı da gerçekleşebilmektedir. Savaş, iç karışıklık, etnik ve mezhepsel çatışmalar, siyasi baskı, yoksulluk, doğal afet gibi nedenler insanları zorunlu göçe mecbur kılar (Harunoğulları, 2016). Zorunlu (*forced*) ve yönlendirilen (*impelled*) göçler, sosyal durumun yarattığı baskıdan kaynaklanmakta, potansiyel göçmenler göç edip etmeme tercihini ellerinde bulundurmamaktadır. Eğer potansiyel göçmenler göç kararı üzerinde inisiyatifte bulunamıyorsa bu durumda zorunlu göç ortaya çıkmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan iç karışıklıklar, siyasi istikrarsızlar, savaşlar nedeniyle yaşanan zorunlu göçler sonucu mülteci/sığınmacı olarak isimlendirilen bir göçmen grubu ortaya çıkmıştır. Bu grup ülkesinde alıştığı ve güvenli bir yaşam sürdürdüğü topraklarından bir anda hiç bilmediği dili, ırkı, kültürü, yaşantısı farklı olan bambaşka bir ülkede akrabalarından, komşularından koparak başka insanların yanında yeni bir yaşam ortamı inşa etmeye çalışır.

Bu anlamda 2011 senesinden itibaren Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçün zorunlu göç olarak tanımlanması doğru olacaktır. Aradan geçen zamana rağmen, Suriye'deki durumun belirsizliğini koruması göçmenlerin Türkiye'deki konaklamalarını geçici değil, kalıcı hale getirmiştir. Yine sosyo-ekonomik ve kültürel alanda iki toplumun etkileşimi ve gelenlerin entegrasyonu daha çok belirginleşmiştir. Diğer bir deyişle bu çalışma sadece göçmenlerin algılarına ve davranışlarına değil, çoğunluğun bakış açısına ve davranışlarına da ayna tutmaktadır. Yine bu araştırma Türkiye'deki bir üniversitede eğitim gören Suriye uyruklu öğrencilerin deneyimleri ve uyum süreçlerine odaklanmakla beraber bu öğrencilerin yükseköğretim öncesindeki eğitimlerini de Türkiye'de tamamladıkları, ebeveynlerine göre daha az dil ve entegrasyon sorunu yaşadıklarını da göz önünde bulundurmaktadır.

A. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar

2019 senesi İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi verilerine göre Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 3.603.088'dir (1.951.895 erkek; 1.651.193 kadın). Bu nüfusun yaklaşık 1.5 milyonunu 18 yaş ve altı, yaklaşık 270.000'i 50 yaş ve üstü, geriye kalanı ise 18-50 yaş grubundadır. Suriyeli nüfusun sadece 136.985'i geçici barınma merkezlerinde (kamplar) kalmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin tümü kamplarda hiç kalmadığını, doğrudan İstanbul'a yerleştiklerini belirtmişlerdir. Nitekim 546.384 nüfus ile en fazla Suriyeli ikameti İstanbul'dadır. Bu oran toplam İstanbul nüfusunun %3,7'sine denk düşmektedir.

Şekil 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (2011-2020)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verisi (www.goc.gov.tr).

Şekil 1’de görüldüğü üzere Suriye’den Türkiye’ye göçler 2011 senesinde siyasal karışıklığın hemen sonrasında başlamıştır. Göç dalgası, savaşın daha çok şiddetlenmesi, can kayıplarının arttığı ve şehirlerin yıkıldığı bir iç-savaşa dönmesi üzerine 2013-2015 seneleri arasında 200 binlerden 2,5 milyona yükselmiştir. Bu süre aralığı bu çalışmaya katılan Suriye uyruklu öğrencilerin geliş tarihleri ile de örtüşmektedir. Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmen sayısı 2017’den itibaren sabitlenmeye başlamış, 2019’da bir önceki seneye göre ilk kez düşüş görülmüştür. Bu durum Türkiye’den çıkış yapan Suriyelilerin sayısının arttığını göstermektedir.

Bu araştırmadaki anket çalışmasına katılan öğrencilerin %85’i ailelerinde ve çevrelerinde Türkiye’den başka ülkelere göç edildiğini belirtmiştir. Sıralamada en çok Avrupa ülkelerine göç edenler olduğunu (%57,1), ikinci olarak %21,4 ile Ortadoğu ülkelerinin tercih edildiğini söylemiştir. Göç tercihlerinde coğrafi yakınlık, gidilen yerde tanıdık, güvenilir kişilerin olması, ülkeye ait bilgiler ve gidebilme olanaklarının kolaylığı etkilidir. Katılımcılara Türkiye’yi tercih etme nedenleri sorulduğunda -bunun zorunlu bir göç olduğu bilirse de- %42,9’u ‘ortak din’, %14,3’ü ‘coğrafi yakınlık’ ve ‘daha iyi koşulların’ bu tercihte etkili olduğunu söylemiş, ikinci tercihlerde iki toplum arasındaki ‘benzer kültür’ vurgulanmıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin tarihsel sürecine bakıldığında ise iki ülkenin ulus-devlet kurma politikalarında ortak din ve kültüre dayanan Osmanlı mirasının etkisinin azaldığı göze çarpmaktadır.

B. Türkiye-Suriye İlişkilerinin Dinamikleri

Yukarıda belirtildiği gibi Warwick’in kişilerin uluslararası aktör olarak uluslararası sistemde etkili oldukları ve ikili ülke ilişkilerinde barış sağlayabilecekleri teorisinin birincil değişkenleri kişilerin göç öncesi özellikleridir. Kişilerin geldikleri ülkeye dair sahip oldukları olumlu ve/veya olumsuz bilgiler, kişinin bu ülkeye yönelik yaklaşımını da belirlediği için bu özelliklerin bir parçasıdır. Türkiye-Suriye arasındaki sorunlar ve bu sorunların bilinci katılımcılara sorulmuştur. Bu sorunlar, Hatay meselesi; su meselesi;

PKK; mezhepsel farklılıklar ve iki ülkenin birbirlerinin içişlerine karışması olarak sınıflandırılmıştır. Aşağıda anket analizinde derinlemesine inceleneceği üzere öğrenciler Suriye'deki eğitim sisteminden ve/veya ailelerinden, çevrelerinden bu sorunlardan haberdardır. Yine de Arap Baharı öncesinde iki ülkenin daha dostane ilişkiler yürütmesi, Türkiye imajını olumlu, dost, güvenilir ülke olarak oluşturmuştur.

Çalışmada yer alan Suriyeli üniversite öğrencilerinin %85'i göç öncesinde Türkiye'ye dair bilgilerinin olduğunu söylemiş, hepsi görüşlerinin olumlu yönde olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar Suriye'nin savaş öncesinde en iyi ilişkileri olan ülkeler sorulduğunda %57,1'i Türkiye'yi göstermiş, bunu %14,3 ile Rusya ve Lübnan takip etmiştir. Türkiye-Suriye ilişkilerinin yapısı sorulduğunda %64,3'ü dostane olarak tanımlarken, %14,3'ü ilişkilerin değişken yapısına işaret etmiştir. İlişkileri kötü ve düşmanca olarak tanımlayan bulunmamaktadır. İki ülke için tehdit oluşturan ülkeler sorulduğunda ise ABD, İsrail ve İran vurgulanmıştır. Rusya'nın Türkiye için değil, ama Suriye için tehdit olduğu algısı belirtilmiştir. Bu sonuçlar toplumların algısında artık iki devletin birbirine tehdit olarak görülmediği, Müslüman olmayan bölgesel ve küresel ülkelere karşı dostane ilişkilerin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu ortak din, benzer kültür ve Osmanlı mirası vurgusunun son dönemde ön plana çıkmasının bir getirisi olarak yorumlanabilir.

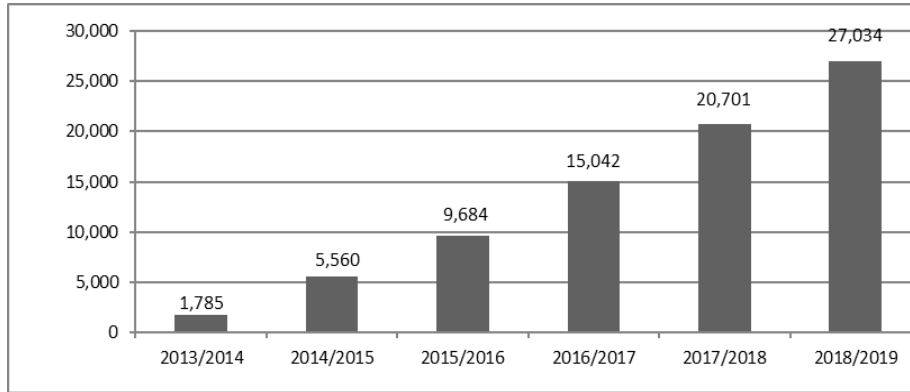
Anket çalışmasında yer alan öğrenciler Türkiye'ye geldiklerinde çocuk yaşlarda olsalar da yukarıda belirtilen Türkiye-Suriye ilişkilerine yönelik bilgileri mevcuttur. Katılımcıların %42,9'u PKK meselesini iki ülke arasındaki en büyük sorun olarak belirtmiştir. Bunu %21,4 ile Hatay meselesi, %7,1 ile Su sorunu takip etmektedir. Yine Türkiye'nin Suriye'nin içişlerine karışması ve iktidarların mezhepsel farklarından doğan çatışma da verilen cevaplar arasındadır. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunu oluşturan Sünni Araplar için Baas partisinin uyguladığı ayrımcılık politikası Suriye'ye geri dönüşlerindeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Türkiye ve Suriye'deki iktidarların mezhep farkı ve bunu vurgulamaları, Türkiye'deki Suriyeliler için mevcut Esad yönetiminin tehdit olarak algılandığını göstermektedir. Diğer yandan Suriyeli göçmenler için Türkiye'ye yönelik ortak din ve ümmet algısı, Türkiye'nin Batı modellenmiş modernleşme süreci ve laik demokratik Müslüman ülke imajı düşünüldüğünde tam olarak beklenen karşılığı bulmamaktadır. Türkiye'nin laik devlet kültürü ve Türk vurgusu ön planda olan dini yaşantısı Sünni Araplar ile Türkiyeli muhafazakârlar ve özellikle laik kesim arasında fark oluşturmakta, entegrasyonu sınırlamaktadır. Çalışmada yer alan 14 öğrencinin 12'si (%85,7) en çok sevdiği siyasi kişi olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı söylemiştir. Bunu göç döneminde cumhurbaşkanı olan (2017-2014) Abdullah Gül %7,1 ile takip etmektedir. Analiz kısmında daha detaylı inceleneceği üzere Türkiye'deki mevcut muhafazakâr-seküler gruplar arasındaki siyasal ve sosyal kutuplaşma, Suriyeli göçmenlerin de kendilerini siyasi ve sosyal olarak bu kutuplaşmanın içinde bulmalarına yol açmıştır.

C. Türkiye'deki Suriyeli Öğrenciler ve Yükseköğretim Sistemine Erişimleri

Türkiye'de üniversitelerdeki uluslararası öğrenci sayısı 2000 yılında 15.803 iken Suriye iç-savaşı sonrası 2013'te 48.183'e yükselmiştir. Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı 2008 yılı sonrasında YÖK'ün başlattığı

mevzuat ve uygulama ile ilgili çalışmalar sonrasında artmaya başlamıştır. 2014-2015 eğitim üretim yılı itibarıyla Türkiye niversitelerinde bulunan uluslararası ğrenci sayısı 72.178 iken (AK, 2016: 13), bu rakam 2019 tarihi itibarıyla 176.000'e ulaşmıştır. Bu ğrencilerin %64' erkek, %36'sı ise kadındır. 2019 yılı verileri değerlendirildiğinde Türkiye'yi en fazla tercih eden ülkelerin Suriye, Azerbaycan ve Türkmenistan, en az ise KKTC, Arnavutluk ve Moğolistan olduğu görülmektedir. Bu lkeler içinde Suriye'nin birinci sırada olmasının en büyük nedeni Suriye'de 2011 yılından bu yana yaşanan iç savaş ve buna bağlı olarak Türkiye'ye olan Suriyeli gdr.

YK'n sunduğu verilere göre 2018 senesinde Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinde toplam 20.701 Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu ğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık %80'i devlet niversitesinde kayıtlı bulunmaktadır. Şekil 2'de verildiği üzere bu sayı kitlesel gn en yoğun olduğu 2013 senesinde sadece 1.785'tir. Bu sayı bu çalışmada yer alan katılımcıların Covid-19 pandemisi öncesi örgün eğitim aldığı 2018-2019 senesi için 27.034'e yükselmiştir (17.096 erkek ve 9.938 kız ğrenci). Bu sayı niversite ağındaki Suriyelilerin yalnızca %3'n temsil etmektedir. Savaş ncesi dönemde Suriye'de niversite çağında olup herhangi bir yükseköğretim kurumuna giden gençlerin oranı %20'yi bulmaktadır. Diğer bir deyişle, Suriye'de okullaşma oranı yüksektir (İPM alıştay Raporu, 2018). Bu çalışmada yer alan 14 öğrencinin %71,4' (10'u) babasının eğitim durumunu niversite mezunu, diğerleri ise lise (%14,3) ve ortaokul (%14,3) olarak ifade etmiştir. Ailenin eğitim seviyesinin yüksek olması, gençlerin eğitime erişimini ve okullaşma beklentilerini de arttırmaktadır.

Şekil 2. Türkiye'deki niversitelerde Okuyan Toplam Suriyeli ğrenci Sayısı (2013-2020)

Kaynak: YK istatistiki veriler web sitesi (Yüksek ğretim Kurumu)

Şekil 1 ve Şekil 2 birlikte değerlendirildiğinde gn en yüksek olduğu 2013-2014 senesinde Suriyeli niversite ğrencisi sayısı oldukça düşüktür (1.785). Eğitime erişimin kolaylaştırılması, düzenlenmesi, fırsatların artması ile bu sayı yükselmiştir. 2019'dan itibaren Türkiye'ye gelmekte olan Suriye uyruklu kişilerin sayısının azalmaya başladığı ama Suriyeli ğrencilerin sayısının arttığı dikkat çekmektedir. Lise seviyesindeki okullardan mezun olan Suriyelilerin sayısı arttıķça, üniversitede kayıtlı ğrenci sayısının da artması beklenmektedir. Bu durum aynı zamanda yükseköğretim öncesi eğitimlerini Türkiye'de alan bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun olumlu

şekilde gerçekleştiğini, öğrenim fırsatlarından yararlanabildiklerini göstermektedir.

Dil ve akademik gereklilikleri karşılamak şartıyla Suriyeli gençler bireysel olarak Türkiye'deki üniversitelere başvurabilirler. Türkiye'nin Suriyelileri yerinden edilmiş kişiler olarak tanımlaması nedeniyle, Bakanlar Kurulu Suriyeli mültecilerin 2014/2015 akademik yılında, devlet üniversitelerindeki öğrenim harçlarından muaf olduğunu duyurmuştur. Bu da Şekil 2'de görülen 2013/2014 akademik yılı ile 2014/2015 yılı arasındaki sıçramayı açıklamaktadır. YÖK'ün 2019 istatistik verilerine göre Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki ilk beş üniversiteye dağılımına baktığımızda en çok öğrenci 1.887 ile Gaziantep Üniversitesi'nde kayıtlı bulunmakta, 1.487 öğrenci Karabük Üniversitesi'nde, 1.280'i İstanbul Üniversitesi'nde, 1.212'si Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde ve 1.111 öğrenci Mersin Üniversitesi'nde eğitim görmektedir. Bu üniversitelerde eğitim gören diğer yabancı öğrenci sayılarının da yüksek olması, öğrencilerin sadece Türk dili ve kültürünü öğrenmesini değil, genel olarak yaşama deneyimlerini kolaylaştırıcı ve zenginleştirici unsur olmuştur. Bu açıdan Türkiye'de bir üniversitede okumak öğrencilerin Türk toplumu ile aralarında köprü kurmalarını kolaylaştırmıştır. Analizlerde daha detaylı yorumlanacağı üzere Suriyeli öğrencilerin üniversitedeki sayısı arttıkça ortak iletişim ağları güçlenip yardımlaşma ve özgüvenleri artarken, farklı bir ülkede ve çok-kültürlü bir ortamda üniversite okuma deneyimi öğrencilerin farklılıklara karşı hoşgörüsünü, objektif bakış açısı geliştirme becerilerini ve sorumluluk bilincini yükseltmiştir. Bu deneyim ve kişisel değişiklikler Warwick'in çok-kültürlü bireyleri uluslararası aktör ve bir nevi barış elçisi olarak ele aldığı teorisi ile örtüşmektedir.

IV. Vaka Analizi: Ulusaşırı Aktör Olarak Suriyeli Üniversite Öğrencileri

A. Araştırma Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı, Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki deneyimlerini ve algılarını anlayarak onların ulusaşırı bir aktör olarak ikili ilişkilere etkilerini değerlendirmektir. Yeni bir ülkeye erken yaşta göç etmiş bu bireyler yeni bir kültür keşfederken ve zorluklarla baş ederken nasıl bir strateji geliştirmişlerdir? Eğitim seviyesi yüksek, birçok dile hâkim ve kendi yaşlılarıyla kültürel, sosyal etkileşimde bulunan bu öğrencilerin deneyimleri onların yaşadıkları ülkeye dair algılarını nasıl oluşturmakta, ortak kültürü nasıl şekillendirmektedir? Warwick'in kişilerin ulusaşırı aktörler olarak uluslararası ilişkilerde olumlu etkileri olabileceği teorisine dayanan bu çalışma bireylerin gelinen ülkeye varmadan önceki bilgi ve deneyimlerinin, gelinen ülkedeki etkileşimlerinin ve bireysel özelliklerinin, onların anavatan ve misafir ülke arasındaki ilişkilere yaklaşımını etkilediğini öne sürmektedir.

Bu varsayımı sorgulamak ve yukarıdaki soruları cevaplandırmak amacıyla Türkiye'deki bir üniversitede eğitim gören 14 Suriyeli öğrenci ile yüz yüze görüşme gerçekleştirdik. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Kapalı uçlu sorular SPSS programı ile kodlanmış ve değerlendirilmiş, açık uçlu sorular cevapların derinlemesine analizini

sağlamıştır. Dayanılan teori çerçevesinde oluşturulan ve yarı-yapılandırılmış sorular içeren görüşmeler 4 bölümden ve alt temalardan oluşmaktadır:

1. **Katılımcıların genel özellikleri:** cinsiyet, okudukları bölüm, yaş, medeni durum, Suriye’de ikamet edilen yer, Suriye’de bitirilen eğitim kurumu, Türkiye’ye varış tarihi, ailenin eğitim durumu.
2. **Türkiye’ye varış öncesi bilgileri ve deneyimleri:** g öncesindeki yurt-dışı ve/veya Türkiye ziyaretleri, Türkiye imajı, Türkiye ve Suriye siyaseti, tarihi, Türkiye-Suriye ilişkilerine dair bilgileri, iki ülke için tehdit olduğunu düşündükleri lkeler, Türkiye’yi tercih etme nedenleri, ailede diğer ülkelere göç edenlerin varlığı.
3. **Türkiye’deki deneyimleri ve yerel toplum ile etkileşimleri:** Kamp yaşamının varlığı, yaşanılan semt, konaklama, Türkiye’deki eğitim olanakları bilgisi ve erişim yolları, dil seviyesi, eğitimin katkısı, niversite ve günlük hayatta yaşanılan sıkıntılar ve fırsatlar, yerel toplum ile sosyal ve kültürel iletişim.
4. **Gelecekle ilgili rolleri:** kimlik oluşturma, ulusal ve uluslararası olaylara yaklaşımlar, değişimler, meslek planları, Suriye ve Türkiye’deki hayata dair beklentileri, Türkiye ve Suriye’deki potansiyel rolleri, ileriye dönük ikili ilişkilerin durumu.

Çalışma, Ekim 2020’de yaklaşık 10.000 kayıtlı ğrencisi bulunan bir devlet niversitesinde -İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İM)- gerçekleşmiştir. İM Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 5.10.2020 tarihli onay yazısı ile hazırlanan çalışmada öğrencilerin niversite deneyiminin etkisinin anlaşılması amaçlandığı için Covid-19 salgını öncesi örgün eğitim gören 2019 dönemi öğrencileri örneklem olarak alınmıştır. Bu dönemde İM’de 132 lisans ve 93 lisansüstü olmak üzere toplam 225 yabancı uyruklu ğrenci bulunmaktadır. Bu ğrencilerin 52’si Suriye uyrukludur (26 kız, 26 erkek ğrenci). 52 öğrencinin 49’u lisans, 3’ lisansüstü seviyesinde eğitim görmektedir. Sadece 18 Suriyeli ğrencinin (13 erkek, 5 kız) kayıt yaptığı 2017-2018 senesi ile karşılaştırıldığında kız öğrencilerin de eğitime erişimlerinin yükseldiği fark edilmektedir. Suriyeli ğrencilerin birbirleri ile gcl bir iletişim ağı olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcılara *kar-topu* yöntemi ile ulaşılmış, öğrenciler bu güven ağı sayesinde gönüllü katılım göstermişlerdir. Anket yapılan 14 öğrencinin 11’i kız, 3’ erkektir (13 lisans, 1 lisansüstü). Ortalama 4-6 senedir Türkiye’de yaşamaktadırlar ve niversite öncesi lise eğitimlerini de burada tamamlamışlardır. Öğrencilerin Türkçeyi akıcı Şekilde konuştukları, dile hâkim oldukları ve Türkçe hazırlanan anket ve açık uçlu soruları anlayarak cevapladıkları gözlemlenmiştir. Bu açıdan Türkiye’de yaşamanın ve okumanın yeni bir dili ve kültürü öğrenmek gibi fırsatlar sunan bir deneyim olduğu vurgulanmıştır. Diğer yandan katılımcıların yaşları 19-27 arasında değişmektedir (ortalama: 20,14). 14 katılımcının 11’i niversite ikinci sınıftadır, sınıf arkadaşlarından daha büyük yaşta olmalarının nedeni kayıt ve/veya dil sorunundan dolayı yıl kaybetmeleri, yine lisans ncesi TMER gibi dil okullarında eğitim görmeleridir.

Öğrencilerin hiçbiri evli değildir. Bu da Türkiye toplumundaki genel alının aksine Suriyeli ailelerin kız çocuklarını eğitim olanakları varsa erken yaşta evlendirmeyi tercih etmediğini göstermektedir. 2011 senesinde geldiğini belirten ve 26 yaşında olan erkek ğrenci, 3.sınıfta eğitimine devam etmektedir. Diğer 13 lisans öğrencisinin 9’u (%64,3’) Mühendislik fakültesinde kayıtlıdır,

1 öğrenci Tıp bölümünde, 3 öğrenci de (%21,4) Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumaktadır. Bu durum bize Suriyeli öğrencilerin daha az sözel ifade, okuma ve yazma içeren mühendislik fakültelerini tercih ettiklerini göstermektedir. Yine mühendislik fakültesinde İngilizce eğitim veren ve daha geniş iş imkânları sunan Moleküler Biyoloji bölümü tercihlerde ön plandadır.

B. Bulgular

Çalışmadaki bulgular teori ve temalar doğrultusunda değerlendirilecektir. Başlıklar genel özellikler; varış öncesi bilgiler/deneyimler; misafir ülkedeki deneyim ve gelecekle ilgili roller olarak kategorize edilmiştir. Bu alanlar birbirini etkilediği için, birlikte incelenecektir.

Genel özellikler ve varış öncesi deneyimler/bilgiler:

Çalışmaya katılım gösteren 14 Suriye uyruklu öğrencinin 8'i (%57,1) Suriye'de Halep, 5'i Şam ve 1'i Humus'tan gelmiştir. Öğrencilerin Suriye'de yaşadıkları şehir ile Türkiye'ye geldikleri yıl arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Öğrencilerin hiçbiri geçici kamplarda kalmamış, doğrudan İstanbul'a yerleşmişlerdir. Bu durum onların Türkiye'de daha az olumsuz deneyim yaşamasını sağlamıştır. Öğrencilerin %64,3'ü daha önce Türkiye dışında ülkelerde bulduklarını belirtmiştir, bu ziyaretlerin hepsi Ortadoğu ülkelerine gerçekleşmiştir. Savaş öncesinde 4 öğrenci Türkiye'yi ziyaret ettiğini söylemiş, Gaziantep, Şanlıurfa gibi sınır şehirlerinin yanı sıra İstanbul şehrini turist olarak gezdiklerini belirtmişlerdir. 12 öğrencinin (%85,7) savaş öncesinde de Türkiye'ye dair bilgileri mevcuttur, hepsi bu bilgilerin olumlu yönde olduğunu söylemiştir. Bu bilgiler bize Suriyeli gençlerin savaş öncesinde başka ülkelere yönelik kültürel, turistik aktivitelerinin olduğunu, açık görüşlü ve uluslararası aktör olma potansiyelleri bulunduğunu göstermiştir.

Tablo 1: Türkiye için en çok tehdit oluşturan ülkeler hangileridir?

Ülke	N	%
ABD	6	42,9
İsrail	3	21,4
Diğer	2	14,3
Fikri Yok	3	21,4
Toplam	14	100

Yukarıda belirtildiği gibi öğrencilerin büyük bölümü savaş öncesinde Türkiye-Suriye ilişkilerini dostane olarak tanımlamaktadır. Tablo 2 ve 3'ün gösterdiği üzere bu iki ülke için tehdit olarak görülen ülkeler Müslüman olmayan bölgesel ve küresel güçlü ülkelerdir. Türkiye için bu ülkeler ABD ve İsrail olarak görülürken, Suriye için daha çok ülke tehdit olarak belirtilmiş, Rusya, İran ve Mısır da bu denkleme eklenmiştir.

Tablo 2: Suriye için en çok tehdit oluşturan ülkeler hangileridir? Tercih 1(T1) ve Tercih 2 (T2)

Ülke	N (T1)	% (T1)	N (T2)	% (T2)
ABD	5	35,7	2	14,3
Rusya	4	28,6	3	21,4
İsrail	3	21,4	1	7,1
İran	2	14,3	1	7,1
Mısır	0	0	1	7,1
Toplam	14	100	14	100

İlgi çekici nokta, Rusya öğrencilere göre Suriye'ye yönelik en çok tehdit oluşturan ülkelerin başında verilmişken, yine savaş öncesi Suriye'nin en iyi ilişkilere sahip olduğu ülkeler arasında belirtilmiştir. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler savaş koşullarından olduğu kadar, Şam hükümetinin Sünni topluma karşı ayrımcı uygulamalarından da etkilenmişlerdir. Rusya'nın Suriye hükümetine verdiği askeri ve siyasi destek, öğrenciler için bu algının oluşmasına yol açmış görülmektedir. Öğrenciler Türkiye'deki siyasi liderlerden Atatürk, Ahmet Davutoğlu, Süleyman Soylu, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'ı tanımakta olduğunu, sevdikleri siyasi kişi olarak ise %85,7 ile Recep Tayyip Erdoğan'ı belirtmiştir. Erdoğan'ı sevme nedenleri arasında dış politika birikiminin yanında özellikle Müslümanların koruyucusu olduğu, liderliğini yaptığı, Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz tavırlar karşısında güzel yaklaşımlar sergilediği, onlara yardım ettiği, Müslüman ve ümmet vurgusu bulunmaktadır. Türkiye'nin Esad hükümeti ile ilişkilerini koparması, ümmet vurgusu ile Türkiye'ye bağlılık hissedenden Suriyeliler için Rusya'nın oluşturduğu tehdit algısını arttırmaktadır.

Tablo 3: Savaş öncesi Suriye'nin ilişkileri en iyi olan ülke hangisidir?

Ülke	N	%
Rusya	2	14,3
İran	1	7,1
Türkiye	8	57,1
Lübnan	2	14,3
Çin	1	7,1
Toplam	14	100

Katılımcılara göre Suriye'nin savaş öncesinde en iyi ilişkiler yürüttüğu birinci ülke Türkiye'dir. Yukarıda verilen Türkiye-Suriye ilişkilerinin tarihçesi göz önünde bulundurulduğunda bu olumlu algı anlamlıdır. Bu olumlu imaj, Suriyeli göçmenlerin misafir ülke olarak Türkiye'yi tercih etme nedenlerinden biridir. Bunun yanında Tablo 4'ün gösterdiği üzere öğrencilerin %78,6'sı kendini ilk olarak Müslüman olarak tanımlamaktadır. Suriyeli ve Türkiyeli seçenekleri işaretlenmemiştir. Bir kişi kendini etnik, ulusal ve dini kimliğin üstünde dünya vatandaşı olarak tanımlamıştır. Yine Arap etnik kimliğindense, ortak din, ümmet vurgusu Suriyelilerin Türkiye toplumu ile ortak kimlik oluşturma ve kabul edilmelerini arttırma stratejisi olarak dikkat çekmektedir. 14 öğrencinin sadece 3'ü Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe bilmektedir. Warwick'in (1971: 660) belirttiği gibi kişilerin bulunduğu yabancı ülkenin

dilini bilmemek ya da bu dilde istediği ve alışkın olduğu beceri seviyesine sahip olmamak kişinin özgüvenini olumsuz etkileyebileceği gibi bulunduğu ülkenin vatandaşlarıyla iletişim kurmak yerine kendi ülkesinden diğer kişilerle sınırlı bir sosyal çevreye yönelmesine de sebep olabilecektir. Bir yandan dil eksikliği bu özgüveni zedelerken, Türkiye'ye yapılan kitlesel göç ve belli semtlerde kümelenmeler göçmenlerin entegrasyonunu da olumsuz etkilemiştir. Diğer yandan katılımcıların hiçbirinin kendini ilk olarak Suriyeli olarak belirtmemesi en ilgi çekici noktadır. Bu durum gelinen ülkeye karşı duyulan olumsuz hisler ve deneyimlerle ilgili olduğu kadar, yukarıda belirtildiği gibi hayatta kalma stratejisi olarak gelinen ülke ile ortak bir kimlik oluşturma eğiliminin de anlaşılır bir parçasıdır.

Buna rağmen Türkmen olduğunu belirten öğrenci de Türk asıllı olmasına rağmen Suriyeli olduğu için kendisini kabul ettiremediğini ve çevresinde dışlandığını söylemiştir. Bu noktada her ne kadar ümmet vurgusu ve iktidar parti liderine sevgi anlamlı olsa da tarihsel olarak da gelenekçi/muhafazakâr-modern/seküler toplumsal kutuplaşmasının derin olduğu Türkiye'de (Ergüder, 1988) bu vurgu seküler kesimde tehdit olarak algılanırken, muhafazakâr kesimde de ne kadar karşılığı olduğu şüphelidir. Bu tam benimsememe ve benimsenememe durumu, Suriye uyruklu öğrencilerin -göçün üzerinden yaklaşık 10 sene geçmesine rağmen- halen kendilerini Türkiyeli olarak hissedememesini açıklamaktadır. Suriyeli göçmenlerin asimilasyonları ve/veya kimliklerini koruyarak entegrasyonları ancak birlikte güzel bir gelecek kurabilme algısı ile mümkün gözükmektedir.

Tablo 4: Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

	N	%
Suriyeli	0	0
Türkiyeli	0	0
Müslüman	11	78,6
Arap	1	7,1
Türkmen	1	7,1
Dünya Vatandaşı	1	7,1
Toplam	14	100

Bu yaklaşım öğrencilerin 'Türkiye'nin en büyük sorunu nedir' sorusuna verilen cevapla da örtüşmektedir. Kutuplaşmanın yanı sıra Batılılaşma da sorun olarak belirtilmiştir. Toplumdaki Batı modelli yaşam tarzı ve kutuplaşma, ümmet vurgusu üzerinden ortak kimlik oluşturma ve kabullenme bekleyen Suriyeliler için bu süreci zorlaştırmaktadır. Türkiye'deki siyasetin başkanlık sistemine geçiş ile birlikte daha çok parti ittifakları üzerine şekillenmesi, toplumdaki göç ve Suriyeliler algısını bu ikili ittifak sisteminde daha kırılğan hale getirmektedir. Türkiye toplumu gibi (Konda Raporu, 2018), Suriyeli öğrenciler de terör ve ekonomiyi en büyük sorun olarak belirtmektedir.

Bu yönleri ile Türkiye'deki Suriyelilerin gelecekte etkili aktör olabilme potansiyeli Türkiye ve Suriye'deki iktidarların yapısına ve birbiri ile ilişkilerine oldukça bağlıdır.

Tablo 5: Türkiye'nin en büyük sorunu nedir? Tercih 1(T1) ve Tercih 2 (T2)

	N (T1)	% (T1)	N (T2)	% (T2)
Terör	5	35,7	1	7,1
Ekonomi	5	35,7	3	21,4
Eğitim	2	14,3	1	7,1
Kutuplaşma	1	7,1	1	7,1
Batılılaşma	1	7,1	1	7,1
Göç	0	0	1	7,1
Otoriterleşme	0	0	1	7,1
Toplam	14	100	14	100

Türkiye'deki deneyimleri ve gelecekteki rolleri:

Ankete katılan 14 öğrencinin 10'u İstanbul'da Avrupa yakasında, 4'ü ise Anadolu yakasında ikamet etmektedir. Öğrencilerin %64,3'ü (9'u) ailesi ile birlikte yaşarken, 4'ü özel yurttta, 1'i ise arkadaşı ile kaldığını belirtmiştir. Ailesi ile kalan 9 öğrencinin 5'i yüksek eğitim harcamalarını sadece ailesinin karşıladığını, 3'ü aynı zamanda çalıştığını ve bir öğrenci de burs aldığını söylemiştir. 14 öğrenciden 5'i yüksek eğitimlerinin yanı sıra çalıştıklarını da belirtmiştir. Çalışma alanları olarak farklı dil bilme becerilerini kullandıkları ve kendi toplumlarına faydalı olabildikleri işler yaptıkları görülmüştür. Kimi tercüman olarak, kimi Arap ülkelerine satış sorumlusu olarak, kimi de yabancı uyrukluların davalarını gören bir avukat yanında çalışmaktadır.

Tablo 6: Üniversite eğitimi sizce neden önemli? Tercih 1(T1), Tercih 2 (T2), Tercih 3 (T3)

	N (T1)	% (T1)	N (T2)	% (T2)	N (T3)	% (T3)
Daha iyi iş imkânı	3	21,4	1	7,1	4	28,6
Bir alanda yetkin olmak	2	14,3	2	14,3	1	7,1
Saygınlık kazanmak	1	7,1	1	7,1	0	0
Üniversitenin özgürlük ortamı	1	7,1	1	7,1	0	0
Kendi toplumuna faydalı olmak	4	28,6	5	35,7	2	14,3
Yaşadığı ülkeye faydalı olmak	1	7,1	3	21,4	6	42,9
Açık görüşlü olmak	2	14,3	1	7,1	1	7,1
Toplam	14	100,0	14	100,0	14	100

Çalışma genel olarak öğrencilerin Türkiye'de eğitim almanın getirdiği kimi olumlu yönlerin olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Üniversite eğitiminin onlar için önemi sorulduğunda öğrenciler ilk olarak kendi toplumlarına faydalı olmayı, sonrasında daha iyi iş imkânları bulma olanaklarını ve okudukları alanda kendilerini geliştirmeyi söylemişlerdir. Dikkat çekici nokta üniversitelerin sunmuş olduğu 'açık görüşlü olma' özelliği de vurgulanmıştır. Yaşadığı ülkeye (Türkiye) faydalı olmak ikinci tercihler de değerlendirildiğinde %28,5 oranla önem kazanmıştır. Bu oran üçüncü tercihlerde %42,9'a yükselmiştir. Öğrenciler anadilleri Arapçanın yanı sıra

Türkçe ve İngilizce dillerine de konuşmakta, diğer bir deyişle 3 dil bilmektedir. İki farklı kültürü birlikte yaşayan bu öğrenciler için ait oldukları toplum ve yaşadıkları ülke için faydalı işler yapmak önem arz etmektedir. Bu yaklaşım Warwick'in birçok kültürü deneyimleyen bireylerin daha aktif rol oynama teorisini desteklemektedir.

Öğrencilerin hem yükseköğrenim hem de çalışma hayatını tecrübe etmeleri, kendi toplumları ve yerel halk ile iletişimlerini arttırmıştır. Bu durum olumlu ve olumsuz yaşanan deneyimlere de yansımıştır. Üniversite ve gündelik hayatta yaşanan sıkıntılar sorulduğunda ilk ve en fazla sorun olarak dil sorunu vurgulanmıştır. Tablo 7 ve Tablo 8 birlikte değerlendirildiğinde dil ve uyum sorunu üniversite hayatı dışında daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Tablo 7: Üniversite hayatınızda ne tür sıkıntılarla karşılaştınız? Tercih 1(T1), Tercih 2 (T2)

	N	%
Dil sorunu	5	35,7
Uyum sorunu	2	14,3
Ekonomik sorun	2	14,3
Ayrımcılık	1	7,1
Irkçılık	1	7,1
Dışlayıcı söylem	1	7,1
Yok	2	14,3
Toplam	14	100

Öğrenciler üniversite yaşamlarında dil sorunu, uyum sorunu ve ekonomik sorunlar gibi bireysel ve maddi kaynaklı problemleri daha çok vurgulamıştır. Doğrudan kimliklerini hedef alan ayrımcılık, ırkçılık ve dışlayıcı söylem, maddi sorunlara göre daha az belirtilmiştir. Herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadığını belirten öğrenci sayısı ise 3'tür. Yaşanılan sıkıntı verici olaylar daha detaylı sorulduğunda 'Suriyelilerle sosyal medyada dalga geçilmesi', 'Türklerin sürekli bizim sayemizde yaşıyorsunuz gibi sözlerle onlardan minnet beklemesi' gibi sorunlar dile getirilmiştir. Öğrencilere yaşanan sevindirici olaylar sorulduğunda ise ortak Osmanlı mirasının tecrübe edilmesi, mimarinin güzelliği gibi görsel unsurların yanı sıra ihtiyaçlarını soran ve yardımcı olmak isteyen halkın yaklaşımlarının altı çizilmiştir.

Günlük hayatta dil sorunu %57,1 ile en çok tercih edilen sıkıntı iken, uyum sorunu ilk tercihlerde yaşanan sorunlar arasında belirtilmemiştir. Üniversite gibi farklı şehirlerden gelen, çeşitli ideoloji ve kimliklerin birlikte eğitim gördüğü kurumlarda dil sorunu da eklenince uyum sağlamak öğrenciler için daha zor olabilir. Katılımcıların %85,7'sinin (12'si) Türkiyeli arkadaşları vardır. Bu oran sosyal medyada %92,9'a çıkmaktadır. Diğer yandan öğrencilerin sadece 6'sı (42,9'u) Türkiyeli arkadaşları ile üniversite dışında da görüşmektedir. Günlük hayatta ise Suriye uyruklu göçmenlerin belirli semtlerde yoğunlaşması, birbirleri ile sosyalleşmeleri ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri restoran, market, berber gibi dükkânları açmaları uyum sorunu yaşamalarını azaltmıştır. Öğrencilerin %78,6'sının (11'i) evinde sadece Arapça konuşulmakta, sadece 1'inin evinde Türkçe konuşulmaktadır, 2 tanesi ise evde hem Türkçe hem de Arapça konuşulduğunu belirtmiştir. Suriye uyruklu

öğrenciler üniversite dışında yine Suriyeli göçmenlerle daha çok sosyalleşmektedir. Bu faaliyetlerin %35,7'si spor faaliyetleri iken %50'si kültürel aktivitelerden oluşmaktadır. 2 öğrenci ise Suriyelilerle görüşmediğini söylemiştir.

Tablo 8: Günlük hayatta ne tür sıkıntılarla karşılaştınız? Tercih 1(T1) ve Tercih 2(T2)

	N(1)	%	N(2)	%
Dil sorunu	8	57,1	0	0
Uyum sorunu	0	0	2	14,3
Ekonomik sorun	2	14,3	2	14,3
Ayrımcılık	1	7,1	1	7,1
Irkçılık	1	7,1	3	21,4
Yok	2	14,3	6	42,8
Toplam	14	100	14	100

Yaşadıkları ülkede iç-savaşa tanık olmak, farklı bir ülkede yaşamak ve üniversite eğitimi almak, öğrencilerin savaş öncesi görüşleri ile karşılaştırıldığında bu görüşlerde de önemli değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Öğrencilerin %78,6'sı kendi kimliğinden (etnik veya dini) farklı kişilere daha hoşgörülü olduğunu söylerken, %50'si kendi kimliğini sahiplenmesinin arttığını söylemiştir. %85,7'si siyasetle artık daha çok ilgilendiğini söylemiş, %71,4'ü ise olaylara daha objektif yaklaştıklarını belirtmiştir.

Suriyelilerle ilgili en çok tartışılan konulardan biri de ülkelerine dönüp dönmeyecekleridir. Tablo 9'da bu soru üniversite öğrencilerine sorulduğunda %35,7'si dönmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Diğer yandan kesin bir fikri olmayanlar ve dönmeyi düşünmediklerini belirtenlerin toplamı %64,3'tür. Bu sorunun cevabı Suriye'deki durum ve iktidarda kimin olduğu, bu ülkede nasıl bir gelecek inşası yapılacağına ve Türkiye'deki yaşam standartlarına bağlıdır. İlgi çekici nokta olarak Suriye'ye dönme kararı aynı zamanda iki ülke arasındaki ilişkilere ve Suriyeli göçmenlerin oynayacakları rollere göre de değişiklik göstermektedir. 14 öğrenciden 9'u Türkiye ve Suriye arasında olumlu ilişkiler olacağını belirtmiş, bu 9 kişiden 3'ü Suriyeli göçmenlerin iki ülke arasında barış köprüsü vazifesi göreceğini söylemiştir. Suriye'ye dönmeyi düşündüğünü söyleyen 5 kişiden 4'ü, Türkiye'nin kapılarını mültecilere açtığı için Türkiye-Suriye ilişkilerinin iyi yönde şekilleneceğini söylemiştir. Dönmeyi düşünmeyenler Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin iki ülke arasında barış köprüsü oluşturabileceğini belirtirken, %50'si iki ülke arasındaki ilişkilerin ne yönde şekilleneceğini bilmediğini söylemiştir. Kısaca, bu belirsizlik, Suriyelilerin dönme kararında etkilidir.

Tablo 9. Savaş bittiğinde Suriye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz? Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl şekillenir?

		Sizce savaş sonrası Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl şekillenir?				Toplam
		a. Türkiye kapılarını mültecilere açtığı için daha iyiye gider	b. Türkiye askeri müdahalede bulunduğu için daha kötüye gider	c. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler barış köprüsü vazifesi görür	d. Bilmiyorum	
Savaş bittiğinde Suriye'ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz?	Evet	4	1	0	0	5
	Hayır	0	0	2	2	4
	Bilmiyorum	2	1	1	1	5
Toplam		6	2	3	3	14

Bu durum Tablo 6'daki veriler ile birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'de uzun yıllardır eğitim gören ve üniversite okuyan bu öğrenciler hem kendi toplumları hem de yaşadıkları ülkeye faydalı işler yapmak ve iki ülkenin gelecek inşasında etkili rol almak istediklerini belirtmişlerdir. Mezun olduklarında dış ticaret yapmak, akademik kariyer, siyasetçi ve araştırmacı olmak gibi ulusal ve uluslararası alanda önemli mesleklere yönelmeyi hedeflemektedirler. Suriye uyruklularının yaşam kalitesinin artması için neler yapılmalı diye sorulduğunda ücret eşitliği, dil kursu açılması, işlerde sigorta yapılması, kiralık ev verilirken ve iş alımlarında ayrımcılık yapılmaması, ırkçı ifadeler kullanılmaması ve genelleme yapılmaması gibi Türkiye devleti ve toplumu kaynaklı sorunlar dile getirilmiştir. Dile getirilen bu sorunların hiçbiri üniversite yaşantısı ile ilgili değildir. Tablo 8'de görüldüğü gibi bu sorunlar Suriyeli öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları başta dil sorunu olmak üzere, ekonomik sorunlar ve bunların ardından gelen ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgilidir ve önerdikleri çözüm önerileri de bunlarla ilişkilidir. Bu durumun yükseköğrenim olanaklarından yararlandıkları için minnet duygusu içinde olmalarının yanı sıra üniversitede karşılaşılan sıkıntıların bu kurumların eğitim seviyesi yüksek kitle ve evrensel değerleri benimsemiş yapısından dolayı günlük hayat ile karşılaştırıldığında daha az sıkıntı doğurması olarak yorumlanabilir.

Özetle, Türkiye'ye erken yaşta zorunlu göçle gelen ve buradaki üniversitelerde eğitim gören Suriye uyruklu öğrenciler ne geldikleri ülkeye ne de misafir ülkeye kimliklerini tanımlayacak "vatan" duygusu ile bağlı gözükmemektedir. Bu öğrencilerin göç, yerleşim, kendi topluluğu ve yerel halkla iletişim süreçleri onların meselelere daha objektif perspektifle bakmalarını sağlamıştır.

V. Sonuç

Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Köprü mü Bariyer mi?

Türkiye-Suriye ilişkileri tarihlerinin büyük bir bölümünde olumlu bir seyir izlememiştir. Tarihten gelen önyargıların yanı sıra sınır komşusu olmanın getirdiği gerginlikler, toprak ve doğal kaynakların paylaşımına ilişkin anlaşmazlıklar, etnik ve mezhepsel yapılardan kaynaklanan sorunlar, terör gibi konular iki ülke arasında ilişkilerin iyi olduğu dönemlerin kısa ve istisnai

olmasına neden olmuştur. Yine Ortadoğu bölgesinin dinamikleri de iki ülkenin dostane ilişkiler geliştirmesinin önünde engeller oluşturmuştur. Dostane ilişkiler ancak 2000’li yılların başında sağlanabilmiş olmasına rağmen 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş, iki ülke ilişkilerindeki en gergin dönemlerinden birinin başlangıcı olmuştur. Halen devam etmekte olan iç savaşın Türkiye için en önemli sonucu ise göçmen sorunu olmuştur. Türkiye’nin iç savaş koşulları nedeniyle zorla yerlerinden edilen ve ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlara kapılarını açması da Türkiye’yi en fazla Suriyeli göçmen barındıran ülke konumuna getirmiştir.

Her ne kadar ülkeye gelen kişilere geçici koruma statüsü verilmiş olsa da savaşın ne zaman tamamen biteceğine ve sonrasında olacaklara dair belirsizlikler Türkiye’de bulunan Suriyelilerin başta güvenlik, barınma, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Türkiye barındırdığı nüfusun büyüklüğü düşünöldüğünde oldukça olumlu değerlendirilebilecek seviyede öğrenciyi eğitim sistemine dâhil etmeyi başarmıştır. Bu çalışmada bu sistemin son aşamasında olan üniversite öğrencileri konu edilmektedir. Çalışmanın üniversite öğrencilerine odaklanması, bu öğrencilerin eğitim hayatlarını tamamlayarak meslek hayatına atılmak üzere olan yetişkinler olmaları itibariyle iki ülke ilişkilerinde oynayabilecekleri rolü araştırmayı hedeflemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu doğrultuda Suriyeli üniversite öğrencilerini ikili, bölgesel ve uluslararası barışa katkı sağlayabilecek ulusaşırı aktörler olarak değerlendirmek mümkündür. Yapılan görüşmelerden de anlaşıldığı gibi Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu Türkiye’ye gelmeden önce bu ülke hakkında bilgi sahibidir. Bu özelliğin Türkiye’de bulunan Suriyeli nüfusun geneli için de söylenmesi mümkündür. Aynı coğrafyayı paylaşmaları ve sınır komşusu olmalarının yanı sıra ortak bir geçmişe sahip olmaları da bu farkındalığın sağlanması için yeterlidir. Üstelik yakın geçmişe kadar iki ülke arasındaki ilişkilerin iyi olduğu dönemler, kötü olduğu dönemlerden az olmasına rağmen katılımcıların Türkiye’ye yönelik izlenimleri olumludur. Ortak din ve bunun etrafında şekillenen ortak bir kültür algısı bu olumlu izlenimin en önemli kaynağıdır. Türkiye’ye gelmelerinden önce burada, kendi ülkelerinde alışkın olduklarına benzer bir toplumsal yapıyla karşılaşacaklarını beklemeleri de bundan kaynaklanmaktadır. Gerçekten de bu yapı, Suriyelilerin Türkiye’deki entegrasyon süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Süreci kolaylaştıran en önemli unsurlarından biri ise bazı katılımcıların Türkiye’ye gelmeden önce Türkçe biliyor olmalarıdır. Üstelik Türkçe bilmeyenler için de dil öğrenimine yönelik olanakların sağlanması ve küçük yaşlardan itibaren Türkiye’de bulunan kişilerin gerek süreç içinde gerekse okullarda bu dili öğrenmiş olmaları bu bağlamda büyük önem taşımaktadır.

Bu açıdan Türkiye’de bulunan diğer Suriyelilere oranla üniversitelerde okuyan gençlerin topluluklar arasında bir köprü olma ihtimalleri daha yüksek görünmektedir. Ancak Türkiye’de buldukları süre boyunca iç politikanın içinde bulunduğu kutuplaşma ülkede bulunan tüm Suriyelileri olduğu gibi üniversite öğrencilerini de etkilemektedir. Bu kutuplaşmada normal koşullarda Suriyelilerin Türkiye’ye entegrasyon süreçleri açısından olumlu katkı yapması beklenebilecek olan kültürel yakınlık bir bariyere dönüşebilmektedir. Suriyelilerin din temelli ortak zemin algıları Türkiye’de özellikle seküler kesimlerin ciddi tepkilerine neden olarak Suriyelileri de kutuplaşmanın bir

parçası haline getirmektedir. Konda'nın 2018 çalışması göstermiştir ki Türkiye'nin açık-kapı politikasını en çok tehdit olarak gören CHP'li seçmenlerdir. Nitekim görüşülen öğrenciler arasında da Batılılaşmanın Türkiye'nin önemli sorunlarından biri olarak görülmesi, en beğendikleri lider olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı göstermelerinin nedenleri arasında kendisini Müslümanların lideri olarak tanımlamaları ve İslam ve ümmet vurgusuna dikkat çekmeleri de bu konumu pekiştirmekte, hatta Suriyelileri kutuplaşmanın hedefi haline getirmektedir.

Ancak Suriyelilerin sadece belli bir kesim tarafından ve bu kesimin de tamamı tarafından hedef alındığını söylemek mümkün değildir. Yine ülkenin esas olarak iç sorunu olan ekonomideki kötüye gidiş de Suriyelileri hedef haline getirmektedir. Ülkedeki Suriyeli nüfusunu ekonomi üzerinde yük olarak görüp kötüye gidişi buna bağlayanlar olduğu kadar Suriyelilerin alternatif ve daha ucuz işgücü yaratması nedeniyle onları işlerini ellerinden almakla suçlayanlar da azımsanamayacak sayıdadır. Üstelik üniversite mezunu Suriyelerin sayısının artmasıyla birlikte bu algının daha da artmasını beklemek mümkündür. Bütün bunlar anket ve görüşmelerde de dile getirilen ayrımcılık biçimlerinde Suriyelilere yansımaktadır. Katılımcılar gündelik hayatlarında ırkçılığa varan muamelelerle karşılaşmışlardır. Suriyeli oldukları öğrenildiğinde kendileriyle konuşulmaması, dışlanmaları ve kabul görmemeleri, kendilerine ya da aile üyelerine işe alımlarda eşit fırsatlar verilmemesi, sigortasız çalıştırılmak istenmeleri, aynı işler için daha düşük ücretler verilmesi, ev sahiplerinin evlerini Suriyelilere kiralamaması gündelik yaşamlarında Suriyelilerin sık sık yaşadıkları sorunlardır. Buna toplumsal tepkilerin yansımaları olan nefret söylemleri, haklarında özellikle sosyal medyada yayılan iddialar, söylemler, minnet beklentileri, yalan haberler ve hatta saldırılar da eklendiğinde resim çok daha ciddi ve tehlikeli bir biçim almaktadır. Suriyelilerin bütün bunlara yönelik tepkisi ise, anket sonuçlarının doğruladığı üzere, kendilerine yönelik genellemelerin ırkçılığa neden olduğunu ifade etmek ve bunun yerine her birinin kendi başlarına bireyler olarak değerlendirilmesi beklentisini dile getirmektedir.

Bütün bunlara rağmen Türkiye'de edindikleri ulusaşırı deneyim, görüşmecilerin de dile getirdiği gibi öğrencilerin farklı etnik ve dini kimliği olan kişilere yönelik düşüncelerinde önemli değişikliğe neden olmuş, bu anlamda farklılıklarla bir arada yaşamaya yönelik görüşlerini olumlu yönde etkilemiştir. Bu deneyim toplumsal olaylara daha objektif bakmalarını sağlamıştır. Bunda üniversite öğreniminin önemli etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim öğrenciler de üniversite yaşamının "açık görüşlü olma" konusundaki katkısını dile getirmektedirler. Bu katkının ilerleyen yıllarda daha da artmasını beklemek mümkün görünmektedir. Bu özellik belki de Türkiye'de öğrenim gören Suriyeli üniversite öğrencilerinin, ulusaşırı aktörler olarak da en önemli özelliklerinden birini teşkil edecektir. Bu süreçte edindikleri açık görüşlülük, hoşgörü, bir arada yaşama kültürü, onların ilerleyen yıllarda iki ülke arasında köprü olabilme ihtimallerini pekiştirmektedir. Üniversite eğitimi sonunda edinecekleri meslekler ve bu mesleklerle ulaşacakları pozisyonlar da bu ihtimali kuvvetlendirecektir. Katılımcıların ileride yapmak istedikleri işler arasında saydıkları dış ticaret, akademik kariyer, siyaset, araştırmacı gibi meslekler de deneyimlerini paylaşabilecekleri ve yayabilecekleri meslek grupları olmaları itibarıyla bu kişilerin yapabilecekleri etkiyi arttırabilecektir.

Ayrıca Türkiye ve Suriye için faydalı olabilecek işler yapmak istediklerini dile getirmeleri kendilerini bu anlamda gönüllü katılımcılar haline de getirmektedir. Bu durumda gerek Suriye'ye dönmeleri gerekse de Türkiye'de kalmaya devam etmeleri durumunda iki ülke ilişkilerinde barışın ve iyi ilişkilerin sağlanması ve korunmasında etkili aktörler olmaları beklenmektedir.

Zorla yerinden edilmenin esas olarak zorla yerinden edilen kişilerin en azından büyük çoğunluğunun geri dönmesiyle sonuçlanması beklenir. Bu kişilerin geri dönüşü, uluslararası toplum tarafından barış inşasının en önemli unsurlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Ancak yerlerinden edilen kişilerin görüşlerine başvurulmaması barış ve yeniden inşa süreçlerini olumsuz etkilediği gibi pek çok örnekte bunların kalıcı olmasına da engel olmuştur. Görüşülen Suriyeli katılımcıların herhangi bir iç savaş durumunda sorunu ülkenin kendi içinde çözmesi gerektiği, en fazla etkilenen ülkelerin müdahale edebileceği doğrultusunda dile getirdikleri görüş de uluslararası topluma olan güvensizliğin bir sonucudur. Bu nedenle yeniden inşa sürecince yerel halkın katılımı büyük önem taşır. Bu bağlamda ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilerin geri dönüp ulusaşırı deneyimlerinin de katkısıyla süreç içinde yer almaları hem yeniden inşa sürecini hem de bu süreçte ülkenin uluslararası ilişkilerini olumlu yönde etkileyecek önemli bir dinamiktir. Ancak böyle bir etkinin söz konusu olabilmesi, savaş sonrası Suriye'de kurulacak yönetimin yapısıyla ve ne kadar kapsayıcı olacağıyla yakından ilişkilidir. Türkiye'de bir üniversiteden mezun olan kişilerin geri dönüş sonrası iyi mesleklere sahip olmaları ve önemli pozisyonlara gelmeleri mümkün olmakla birlikte bunun ne kadar olası olduğunu savaş sonrası koşullar gösterecektir.

Görüşme yapılan kişilerin ülkelerine geri dönüşleri de tamamen bu koşula bağlıdır. Etnik ya da dini kimliği, cinsiyeti veya sahip olduğu herhangi bir özelliği nedeniyle kendisini ülkesinde güvende hissetmemek, hatta bunlar yüzünden ayrımcılığa ve hatta yaptırımlara uğrayacağını düşünmek kişilerin geri dönmeleri için yeterli nedenlerdir. Ayrıca bu kişilerin ülkelerine dönmeyerek Türkiye'de kalmaları durumunda, buldukları pozisyonlar ve sahip oldukları deneyimler itibarıyla iki ülke arasındaki ilişkilere yapabilecekleri katkı da söz konusu koşullardan bağımsız değildir. Ülkelerinde karşı oldukları bir yönetimin bulunması durumunda söz konusu kişilerin ikili ilişkilere olumlu bir katkıda bulunmak konusunda isteksiz olmaları da beklenebilecek bir sonuçtur.

Türkiye'de bulunan Suriyeli üniversite öğrencilerinin ulusaşırı aktörler olarak Türkiye-Suriye ilişkilerine ve hatta bunun da ötesinde bölgesel barışa katkı sağlayıp sağlayamayacağını tespit etmek için daha ileri çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, Suriyeli öğrencilerin koşul, konum, tutum, duygu ve düşüncelerini tespit etmenin ve bu özelliklerin hem iki ülke ilişkileri hem de bölgedeki çok taraflı ilişkileri nasıl etkilediklerini ve barışa olumlu katkı sağlayacak biçimde geliştirilmesi için bir öneri olma çabasının yanı sıra sonraki çalışmalar için bir kapı aralamayı da hedeflenmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflicts of Interest Statement:

Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest in the study.

Maddi Destek / Financial Support:

Bu çalışmada herhangi bir fon veya maddi destekten yararlanılmamıştır.
No funding or financial support was used in this study.

Yazar Katkıları / Contribution Rate of the Authors:

Fikir: BT; Tasarım: BT ve UÖ; Veri Toplama: BT; Kaynak Tarama: BT ve UÖ; Analiz ve Yorum: BT ve UÖ; Makalenin Yazımı: BT ve UÖ.

Idea: BT; Design: BT&UÖ; Data Collecting: BT; Literature Review: BT&UÖ; Analysis and Discussion: BT&UÖ; Writing: BT&UÖ.

(!) Yazar/yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Medeniyet Araştırmaları Dergisi sorumlu değildir.

(!) The author/authors declared that all processes of this study are in accordance with research and publication ethics, and comply with ethical rules and principles of scientific citation. Otherwise, the Journal of Civilization Studies is not responsible.

Kaynakça

- Bilali, R., Çelik, A., Ok, E. (2014), Psychological asymmetry in minority–majority relations at different stages of ethnic conflict, *International Journal of Intercultural Relations*, 43(2), 253-264.
- Bauböck, R. (2003). Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *International Migrant Review*, 37(3), 700-723.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Ergüder, Ü. (1988). Post-1980 Parties and Politics in Turkey, Özbudun, E (der.) *Perspectives on Democracy in Turkey* içerisinde, Ankara: Turkish Political Science Association Publications.
- Gilboa, E (2016). Digital Diplomacy, Constantinou, Kerr ve Sharp (der.) *The SAGE Handbook of Diplomacy*, London: SAGE Publications.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Iriye, A. (2013). Peace as a Transnational Theme, *Ethics & International Affairs*, 27(2), 147-156.
- Itzigsohn, J. (2000). Immigration and the Boundaries Of Citizenship: The Institutions of Immigrants' Political Transnationalism, *International Migrant Review*, 34(4), 1126-1154.
- Kaiser, K. (1971). Transnational Politics: Toward a Theory of Multinational Politics, *International Organization*, 25(4), 790-817.
- Karipek, Y. (2017). Asylum-Seekers Experience and Acculturation: A Study of Syrian University Students in Turkey, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Special Issue, 105-133.
- Kap, D. (2014). Suriyeli mülteciler: Türkiye'nin müstakbel vatandaşları, *Akademik Perspektif Dergisi*, Aralık, 30-35.

- Konda Survey, Voter Groups, 2018 Report. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2018/05/KONDA_SecmenKumeleri_AkParti_Secmeleri_Mayis2018.pdf (Erişim Tarihi:28.02.2020)
- Levent, A. F. ve ayak, S. (2017). Türkiye’de Suriyeli ğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 21-46.
- McBrien, J. L. (2005). Educational needs and barriers for refugee students in the United States: A review of the literatüre, *Review of Educational Research*, 75(3), 329-364.
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). G ile gelen uluslararası öğrencilerin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci, *Humanitas*, 4(7), 417-436.
- Topsakal, C., Merey, Z., ve Keçe, M. (2013). Gle gelen ailelerin çocuklarının eğitim-öğrenim hakkı ve sorunları üzerine nitel bir alışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 539-554.
- Tsuda, T. (2012). Whatever Happened to Simultaneity? Transnational Migration Theory and Dual Engagement in Sending and Receiving Countries, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(4), 631-649.
- Warwick, D. P. (1971). Transnational Participation and International Peace, *International Organization*, 25(3), 655-674.

İnternet Kaynakları

- Hürriyet. (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyede-suriyeli-cocuklarin-okullasma-orani-yuzde-63-oldu-41461020> (Erişim Tarihi: 25.4.2020).